

Andrzej Grzegorzczak

ETYKA PRZEKAZU WIEDZY

Wypowiedź ustna może w pewnych szczególnych warunkach być zachowaniem nie całkiem świadomym. Jeśli jest świadoma – jest działaniem w sensie przedstawionym przez Tadeusza Kotarbińskiego. Wypowiedź pisana raczej zawsze jest świadoma, wymaga bowiem świadomej koordynacji ruchów. Świadome zachowanie komunikacyjne, będąc pewnym działaniem, ma na celu wywołanie określonego stanu odbiorcy komunikatu. Zgodnie z definicją J. Szczepańskiego jest więc pewnym oddziaływaniem. Oddziaływanie takie może być osobną akcją jednostronną lub częścią pewnej interakcji. Oddziaływanie komunikacyjne może też mieć na celu wywołanie różnych stanów odbiorcy. Celem oddziałującego może być m.in. zarówno zastraszenie, jak i przypodobanie się odbiorcy.

Zajmę się teraz oddziaływaniem komunikacyjnym zmierzającym do poznawczego wzbogacenia obiektu oddziaływania, przez które rozumiem to, co czyni poznanie bardziej wartościowym. Wartość poznania można oceniać pod względem liczebności i doniosłości poszczególnych informacji, ich uporządkowania i stopnia uzasadnienia oraz zdobytej pewności. Poza tym poznanie może mieć doniosłość praktyczną, umożliwiając poznającemu jego ważne działania. Oddziaływanie komunikacyjne wzbogacające wiedzę obiektu oddziaływania można więc nazwać przekazem wiedzy lub przekazem prawdy. Przy oddziaływaniu komunikacyjnym należy pamiętać o tym, aby taki przekaz był:

1. P r a w d z i y, tj. dający wierny opis rzeczywistości. Fałsz informacji może być przy tym ukryty w różnych supozycjach, w rozłożeniu nacisków podkreślających wagę poszczególnych spraw. Stąd w informowaniu prawdziwym należy uwzględniać możliwość zniekształceń płynących z powyższych źródeł.

2. Z h i e r a r c h i z o w a n y p o z n a w c z o. Hierarchizacja dotyczy właśnie podkreślania ważności tego, co istotne, i ułożenia całości przekazywanego materiału w taki sposób, aby przez sam układ uwypuklić to, co jest poznawczo istotne, oraz zapewnić odpowiednie powiązanie treści. Istotnymi powiązaniem treści są powiązania logiczne, wprowadzające właściwy intelektualny porządek

przekazu. Każda dobrze podana wiedza jest jakimś logicznie uporządkowanym systemem. Doskonalenie tego aspektu przekazu jest szczególnym zadaniem pracowników nauki.

3. Dostosowany do zintegrowania z dotychczasową wiedzą odbiorcy. Wiedza przekazywana przez oddziałującego powinna móc wytworzyć spójną całość informowanego z uprzednią wiedzą. Wtedy dopiero możliwe jest zużytkowanie nowej wiedzy. Informacji nowej, ale nie włączonej właściwie w wiedzę dotychczasową nie daje się zastosować. Nawet najbardziej rewolucyjne idee, muszą nawiązywać do czegoś, co jest już wiadome odbiorcy komunikatu. Inaczej nie będzie to wzbogacenie wiedzy, a jedynie – być może korzystne skądinąd dla odbiorcy – zaszokowanie go niezrozumiałym sformułowaniem. Zaskoczenie odbiorcy może być cennym oddziaływaniem uwarunkującym, np. prowokującym do przeciwstawienia się, ale nie jest samo przez się oddziaływaniem w partnerski sposób wzbogacającym wiedzę. Oczywiście, odbiorca informacji sam może pracować nad integracją swojej wiedzy. Ale przekazujący powinien mu to ułatwić.

4. Nie przynoszący szkody w psychice adresatowi przekazu. Integracja nowej wiadomości może czasem dokonywać się w sposób, który niszczy pozytywne struktury istniejące w psychice obiektu. W dziedzinie wychowania takie zniszczenie bywa czasem nazywane zgorzeniem. Informacja o istnieniu pewnego zła bywa gorsząca w tym sensie, że osłabia wysiłek podejmowany na rzecz dobra; np. informacja, że w życiu społecznym jest dużo nieuczciwości, może prowadzić do zaniku odporności na nieuczciwość albo do wniosku, że niczego w świecie nie można poprawić. Informację taką należy więc poprzedzić mocnym podkreśleniem potrzeby i wagi uczciwości nawet nielicznych jednostek.

Skuteczny przekaz prawdy wymaga zainteresowania ze strony obiektu. Przekaz jest właściwie pewną formą współdziałania, przy którym role podzielone są na: głoszącego i słuchacza, nadawcę i odbiorcę. Słuchacz musi też zdobyć się na pewną aktywność, choćby na samo skupienie uwagi na treści przekazu. Podobnie jak przy współpracy lub udzielaniu pomocy wstępem do przekazu prawdy jest zaproszenie do owego współdziałania. Wmuszanie informacji eliminuje możliwość wspólnego poszukiwania prawdy. A tylko takie współdziałanie jest korzystne dla obu stron: informującego i słuchacza.